

Khadija Arib

8 september 2019

Dames en heren,

We hebben zojuist, met elkaar, een weg afgelegd.

Waarin we niet spraken, maar zwegen.

Uit respect voor hen die vielen, hier, voor het vuurpeloton.

Of voor hen die stierven, verderop in het kamp zelf.

Joden, verzetsmensen, gijzelaars.

Rijk of arm.

Oud en jong.

Boeren, arbeiders en studenten.

Rood of liberaal.

Christen, communist of atheïst.

We luisterden onderweg naar hun namen.

Als een echo die nooit mag ophouden te weerklinken.

Dames en heren,

Vandaag, op deze zondag, in het jaar dat Nederland 75 jaar vrijheid viert, herdenken wij de ontruiming van kamp Vught.

Een ontruiming die eigenlijk geen vrijheid betekende.

Want de geallieerden troffen er, op 27 oktober in '44, geen 'gevangenen' meer aan.

Enkelen waren in de maanden ervoor nog vrijgelaten.

Vele anderen waren in allerijl gefusilleerd.

Vlak voor het definitieve vertrek van de SS.

En de overigen werden gedeporteerd: de vrouwen naar Ravensbrück, de mannen naar Sachsenhausen.

De treinen vertrokken toen de bevrijding, hier in het zuiden van Nederland, al was ingezet.

De journalist Ad van Liempt noemde dat eerder: 'een oorlogsmisdaad op zichzelf'.

We herdenken vandaag die ontruiming. Door te herdenken en te óverdenken wat er hier is gebeurd.

Door tot ons door te laten dringen dat mensen met namen, hier in dit kamp, tot nummers werden gemaakt.

Of ze nu David Koker heetten, of Joop Onnekink.

Tanneke Klaver of Tineke Wibaut.

Anton de Kom, Joop Westerweel, of Roosje van der Sluis. Want dit kamp was, naar Duits model, opgezet om mensen te óntmenselijken.

Mensen werden er vernederd, bij binnenkomst al.

Fysiek en mentaal.

Kinderen vanaf acht jaar werden gescheiden van hun ouders.

Er waren barakken voor de mannen en aparte voor de vrouwen.

En er heerste een uitpuittend regime van ongrijpbare regels, van uitgekookte hiërarchieën.

Van zware appèls en van soms gruwelijke straffen.

Alles was erop gericht om menselijk verzet te breken.

Het gevoel af te stompen.

Mensen te vervreemden van wat hen ten diepste tot mens maakt: hun individualisme.

Hun oordeelsvermogen.

Hun identiteit.

Er is veel vastgelegd over wat er in de Tweede Wereldoorlog en in de kampen is gebeurd.

Feiten, cijfers, theorieën, biografieën.

Maar van álles wat ik de afgelopen jaren heb gehoord en gelezen over de Tweede Wereldoorlog, zijn het altijd weer de getuigenissen, die het indringendst bij me binnen komen.

Verhalen van overlevenden, de 'ogen van de oorlog'.

Zoals Jules Schelvis die ik een paar keer hoorde vertellen over zijn herinneringen uit Sobibor.

En zulke getuigenissen zijn er, gelukkig, ook bekend over Kamp Vught.

Het helpt ons méé te voelen, te begrijpen, wat het nazi-regime met mensen dééd.

Hoe onveilig mensen zich hier gevoeld moeten hebben. Hoe wanhopig of woedend, of radeloos.

Zoals Koos Valk, die tijdens een interview vertelde hoe hij met zijn ouders, broertjes en zusjes in Vught aankwam.

Met het schepje en het emmertje dat hij voor zijn verjaardag had gekregen, nog in de hand.

Hoe hij in alle hectiek zijn familie kwijt raakt.

Hoe hij naar een barak wordt gecommandeerd door de bewakers.

Waar hij zelf een bed moet zien te regelen.

Hoe het kapok uit het kapotte matras boven hem, vól over hem heen valt.

En hoe hij dan met zijn hoofd in zijn kussen, begint te huilen.

In zijn stem hoor je nóg de ontredde van dat moment.

In zo'n omgeving veranderde zelfs de natuur in een schuldig decor.

Overlevende Lotty Huffener-Veffer - die vorig jaar helaas is overleden - vertelde dat ze na de oorlog een hekel had gekregen aan bossen.

'Unheimisch' en ingesloten voelde zij zich door de bomen - waar je als vrij mens zo van kan genieten. Alleen als ze naar de hemel boven zich keek, kon ze weer ademen.

Maar de getuigenissen leren ons óók hoe mensen zich soms tegen de ellende wisten te wapenen.

Hoe ze zichzelf en elkáár kracht gaven.

Door solidair met elkaar te zijn, samen te lachen zelfs, en elkaar te helpen.

Of door iets moois te maken in alle lelijkheid.

En dat ook met anderen te delen.

Ook al dwong het systeem je compleet de andere kant op.

Zoals de fluitsonate, die Marius Flothuis in dit kamp componeerde en die hier ook werd uitgevoerd.

Met zijn prachtige, stijgende en zoekende melodie - als een vogel die omhoog wil naar de vrijheid.

Of de zelfgemaakte spotliedjes die verzetsvrouw Gisela Söhnlein en haar vriendin Hetty Voûte zongen - op rijm, zodat iedereen ze mee kon zingen.

Of de hoofddoeken die vrouwen maakten van een zakdoek uit het Rode Kruispakket.

Waarop ze de namen van hun vriendinnen of vrienden borduurden, met een draad die ze loshaalden uit een lap stof.

Verbeelding, creativiteit en vriendschap werden zo een vlam tegen de haat.

Als een klaproos die onverschrokken blijft bloeien op de puinhopen.

Dames en heren,

We hebben zojuist, met elkaar, een weg afgelegd.

Waarin we niet spraken, maar zwegen.

Om te luisteren naar de namen.

Uit respect voor de doden.

En we zijn hier bij elkaar om te herdenken, om te óverdenken wat er hier gebeurd is, tijdens de Tweede Wereldoorlog.

In het jaar dat we 75 jaar bevrijding vieren.

We vieren de vrijheid om te stemmen wat we willen stemmen.

De vrijheid om te kiezen wat we willen kiezen.

De vrijheid om te kunnen oordelen over onderwerpen die ons allemaal aangaan.

En de vrijheid om daarover knetterend met elkaar van mening te verschillen.

Die vrijheid komt met een verantwoordelijkheid.

Namelijk om op basis van al die verschillen, een samenleving te vormen.

Waarin iedereen zijn eigen stem terug hoort.

En waarin iedereen méé kan doen.

Dat is de vrijheid, die voor vélen in ons land vanzelfsprekend is.

En die vanzelfsprekendheid, dat is een verworvenheid in zichzelf.

En het is een opdracht voor ons allemaal om ervoor te zorgen dat die vrijheid vanzelfsprekend blijft.

Door betrokken te zijn bij wat er om je heen gebeurt.

Door je uit te spreken over wat je ergens van vindt.

En door te handelen als die vrijheid, ook in vredestijd, bedreigd wordt.

De afgelopen donderdag overleden verzetsheldin en voormalig Vught-gevangene Diet Emans zei daarover:

“In je hele leven kom je voor morele beslissingen te staan. Zorg dat je achteraf geen spijt hebt van wat je níet hebt gedaan. Probeer de juiste keuzes te maken.”

Vandaag zijn we hier bij elkaar om te herdenken en te luisteren naar u, die er godzijdank nog bent.

De overlevenden.

De getuigen.

En ook naar u: de broers, zussen, neven, nichten, kinderen en kleinkinderen die het verhaal námens hun familieleden doorvertellen - omdat die dat zelf niet meer kunnen.

Of omdat ze het nooit hebben gekund.

Gesteund door de stille getuigen en monumenten - hier in het herinneringscentrum.

Die het verleden op hun eigen manier laten spreken.

Zodat we nooit zullen vergeten.

Zodat we doordrongen blijven van de noodzaak om pal te staan voor onze vrijheid.

Zodat we deze weg, met elkaar, in vrede kunnen blijven afleggen.

Om de beelden op ons netvlies brandende te houden.

Om de namen in vrijheid te kunnen blijven herhalen.

Als een echo die nooit ophoudt te weerklinken.